

Geri Dönülmeyen Vatan: Ahıska-II

Ayfer AKSU

Bu yazının birinci bölümünde, 16 Mart 1921 Moskova Antlaşması'yla, Ahıska'nın anayurttan son defa ayrılmasından bahsetmiştik. Bu yazıda, Ahıska Türklerinin ondan sonraki dramına, Sovyetler Birliği döneminde yaşanan hicran, gözyaşı ve unutulmuşluklara temas etmek istiyoruz.

Gürcistan sınırları içinde bıraktığı Abhaz, Oset ve Acarlara özerk cumhuriyet kurma hakkı tanıyan Sovyet yönetimi, nüfusu bunlardan daha fazla olan Ahıska Türklerini görmezden geldi, daha doğrusu yok saydı. Bu da yetmedi, Ahıskalıların ileri gelenlerini kırdı veya hapishanelere attı.

Ahıskalılar, 1921-1927 yılları arasında okullarda önce Arap, sonra Latin alfabesiyle eğitim gördüler. Atatürk'ün, Türkiye'de harf inkılabını gerçekleştirmesinin ardından Sovyet yönetimi, bu bölgede Kiril alfabesinin kullanılmasını mecbur kıldı. Böylece Türkiye ile kültür bağlarının önemli bir ayağı kopmuş oldu.

1927, Ahıskalıların kolhozlarla tanışma yılıdır. Sovyet yönetiminin ülke genelinde başlattığı baskı ve şiddet politikası, Ahıska Türklerinin üzerine de kara bir bulut gibi çöktü. Aydınlar, din adamları, ileri gelenler, "Rejim düşmanı", "Halk düşmanı", "Kemalist", "Türkiye ajanı", "Pantürkist" olmakla suçlandı ve cezaevlerine, temerküz (toplama) kamplarına gönderildi. Bunların birçoğundan haber bile alınamadı.

Ahıska Türklerinin kara yazısı, Stalin'in iktidara gelmesiyle daha da karardı. Ahıska Türkleri hakkında yeni şeytanlıklar sahneye konuldu. Bu dönemde Ahıska Türklerinin bir kısmına Gürcü soyadları verildi.

Stalin döneminde Ahıska Türklerinin asimilasyon (eritme) politikası hız kazandı. Sovyet Anayasası'nın 1938'de kabul edilmesiyle Ahıska Türkleri kayıtlara Azerbaycan milleti, dilleri de Azerice olarak geçti. Ama bu fazla uzun sürmedi. Moskova, bu politikanın yararlı olmayacağını görünce uygulamadan 1940'ta vazgeçti ve resmî dili Gürcüce olarak değiştirdi.

Bu uygulama, Ahıskalıları Türk kimliğinden koparma çabasının açık belirtisidir.

Stalin devri, sosyal, siyasî, ekonomik, dinî ve kültürel baskıların yanında asimilasyon politikasının da yoğun bir şekilde uygulandığı yıllardır. Bu sebeptendir ki, yerli ahalinin bir kısmı, yaşanmaz hale gelen vatani terk ederek Türkiye'ye yönelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı, o güne kadar askere bile alınmayan Ahıska Türklerinin askerlikle tanıştığı bir başka önemli olaydır. Ahıska Türklerinden, birdenbire yaklaşık 40 bin kişi Alman cephesine sevk edildi. Askerler cephede savaşırken gelinleri, kızları, çocukları ve anne babaları demiryolu inşaatında çalıştırıldı. Nereden bileceklerdi, yapımında çalıştıkları, birçoğunun çalışırken, kötü şartlar yüzünden hayatlarını kaybettiği bu demiryolunun, kendilerini vatanlarından ayıracağını; sürgüne, ölüme, yabancı diyarlara götüreceğini, aileleri parçalayacağını... Kaynaklar, Ahıska Türklerinin sürgün edilmesinin Moskova tarafından, daha bu tarihlerden 10-15 yıl önce plânlamaya başladığını gösteriyor.

Ahıska Türklerini sürgün plânı uygulanmadan aylar önce halkın nabzı ölçüldü. Mayıs 1944'te Ahıska Türklerinin Gürcistan'ın doğu bölgelerine nakledilmesi kararı alındı. Tamamen halkın tepkisini ölçmek ve dikkatleri başka yöne çekmek için gündeme getirilen bu plân uygulamaya konulmaz ama asıl plân, Ahıskalıları vatanlarından edecek sürgün plânı, iki ay sonra, temmuz ayında onaylandı: Ahıska Türkleri Gürcistan sınırları dışına çıkarılacak, Orta Asya bozkırlarına nakledilecektir!

İkinci Dünya Savaşı'nın seyri belli olduğu bir sırada Ahıska ve çevresi, on binlerce askerin kuşatması altına alındı. Görünen amaç ise, Sovyetler Birliği ile Türkiye arasındaki mücavir sınırın korunmasıydı!

İkinci Dünya Savaşı sonunda Alman cephesinden vatanlarına dönen askerlerin Ahıska'da, aile ocağında karşı karşıya kaldığı manzara, insanlık tarihinin en hazin sayfalarını teşkil etmektedir.

Kızıldordu saflarında batı cephesinde Almanlarla

savaşan yaklaşık 40 bin Ahıska Türkü'nün yarıya yakını savaşta hayatını kaybetti. Ama asıl sürpriz, asıl ödöl, savaş bittikten sonra evlerine dönenleri beklemektedir!

Cephede kahramanca savaşan bu askerler, memleketleri Ahıska'ya dönünce köylerinde, evlerinde kimseyi bulamazlar. Evler bomboş, sokaklar kimse-siz; başıboş dolaşan, kedi ve köpeklerden başka kimse yoktur! Onlar Almanlardan vatani korumak için savaşırken, vatanda bıraktıkları aile efradı, bir gece içinde hayvan vagonlarına doldurularak sürülmüştür! Hem de kendilerinin inşa ettiği demiryoluyla gelen hayvan katarlarıyla...

Kafkasya'yı Ruslaştırma politikasını da hiçbir zaman aklından çıkarmayan Moskova yönetimi, savaş süresince Ahıska Türklerine dokunmamış, Kırım Türkleri ile Kafkasyadaki diğer Türk halklarını peyderpey sürerek, bölgede ciddi bir temizlik yapmıştır. Savaş sona ererken de Ahıska Türkleri sürgün kervanında yerini almıştır. Kırım Türkleri ve Volga Almanlarıyla Kafkasyadan sürülen Karaçay-Balkar Türkleri ve Çeçen-İnguşlar, "istilacı Alman ordularıyla işbirliği yapmak"la suçlanırken, Ahıska Türklerinin sürülmesine "tahliye" denilmişti! Ama nasıl tahliye, hazırlanmalarına sadece 15 dakika verilerek bir gecede 200'den fazla köyden yaklaşık 170 bin Ahıska Türkü, hayvan vagonlarına doldurularak, 15 Kasım'da, gönderilecekleri yerlerin en sert kışını yaşadığı Sibiryaya, Orta Asya bozkırlarına sonu belirsiz yolculuğa çıkarılmıştı. Bu yolculardan yaklaşık 20 bini daha gidecekleri, daha doğrusu sürgün edilecekleri yere ulaşamadan yollarda hayatlarını kaybettiler.

Bu arada, Stalin'in emrine karşı gelen birçok aile de, Türkiye'ye kaçabilmek için, daha önce binlerce Kızıldordu asker tarafından takviye edilen sınıra yöneldi. Askerlerle girilen çatışmalarda çok sayıda Ahıska Türkü ölürken, bir kısmı da Türkiye'ye ulaşabildi. Ama bunların bir kısmı ile aynı şekilde Türkiye'ye kaçabilen Kırım Türklerinin bir kısmı, ne yazık ki, dönemin hükümeti tarafından, Sovyetler Birliği ile işlişkilerin bozulmaması adına, geri verildi. Sınırdaki köprüde teslim edilen bu insanların, daha köprü'nün öbür tarafında kurşuna dizilmesi ise, tarih sayfalarında kalan bir başka hazin tablodur.

Bu ağır ve acı bilançolu, adı "tahliye" olan sürgün, Devlet Savunma Komitesi'nin Stalin tarafından imzalanan 31 Temmuz 1944 tarih ve 6279 sayılı "gizli" yazısıyla gerçekleşti.

Tahliye kararına gerekçe olarak, "Alman işgalcilerle karşı halkın güvenliğini sağlamak" gösterilmektedir. Tahliye konusunda genel kanaat, Ahıskalıların Türkiye'ye sınır bölgede yaşaması, Türkiye'ye sevgiyle bakması, herhangi bir Türk müdahalesinde bölgede Türkiye'ye yardımcı olma ihtimalleri, ayrıca yüzyıllar boyu bölgeyi Türklere temizlemek isteyen Ermenilerin Moskova'ya uyguladıkları baskılardır. Yani, Moskova yönetiminin, Ahıska Türklerini Almanlarla işbirliği yapmalarından veya onları Almanlara karşı koruma amacıyla sürmedikleri kesin.

Gerekçe ne olursa olsun Ahıska Türklerinin, hâlâ dönemedikleri vatanlarından koparılışı bu karar üzerine gerçekleşti.

Bir gecede hayvan vagonlarına doldurulan 170 bin Ahıska Türkü'nün 30 binden fazlasının telef olduğu bu bir aylık çileli yolculuğu, Azerbaycan üzerinden, Hazar Denizi sahillerini de geçerek Ural Dağlarına ve oradan da Orta Asya cumhuriyetlerine kadar devam etti.

Bir aylık yolculuğu, 30 bine yakın kayıpla tamamlayan Ahıska Türkleri, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a dağıtıldı. Sovyet Gizli Servisi'nin propagandalarına, yasaklarına, engellemelerine rağmen, bu geniş coğrafyadaki Türk halkları (Kazak, Kırgız, Özbek), sürgünlere kapılarını açtı, ekmeklerini paylaştı.

Ama merkezî yönetim, işi sıkı tutuyordu. Moskova yönetimi, "Alman tehlikesi geçince evlerinize geri döneceksiniz" sözünü hatırlamak bir yana, Kırım Türklerine uyguladıkları gibi Ahıska Türklerini de özel kamplara yerleştirdi, aileleri parçalayarak farklı köylere dağıttı, katı bir rejime tabi tuttu. Bu rejimin 1956 yılına kadar, oturduğu köyü terk etmesine, komşu köydeki akrabasını görmeye gitmesine dahi izin vermediği Ahıska Türkleri, insanlık dışı sürgün şartları ve yerleştirildikleri köylerdeki kötünün kötüsü hayat şartları neticesinde sadece Özbekistan'da, açlık ve susuzluğa binlerce kurban verdi.

Komünist yönetim, 1956'da Stalin öldükten sonra Ahıska Türklerine uyguladığı dolaşım yasağını kaldırdı, haklarını iade etti, ama vatanlarına dönmelerine izin vermedi. Zira sürgünden sonra Gürcüler ve Ermenilerin yerleştirildiği Ahıska, Türkiye sınırında bulunuyordu ve NATO üyesi Türkiye "düşman ülke" olduğu için Türklerin Türkiye sınırına yerleştirilmesi sakıncalıydı. Vatanlarına yerleşmek bir yana, Ahıska'ya turist olarak gitmelerine dahi izin verilmedi.

1956'dan itibaren iskân edildikleri Orta Asya topraklarında biraz olsun gün yüzü gören Ahıska Türkleri, buraları vatanları olarak görmeseler de, bir gün vatanlarına geri dönecekleri hayali ile yaşasalar da, hayatlarını sürdürmek için, en önemli özellikleri olan çalışkanlıklarını, dürüstlüklerini gösterdiler. Sovyetler Birliği coğrafyasında, millet olarak "Türk" kimliğini kullanan tek Türk toplumu olan Ahıskalılar, ezilmişliğe, asimilasyona karşı kendi kabuklarına çekilerek mücadele verdiler ve bunda da başarılı oldular. Kimliklerini, geleneklerini, örf ve adetlerini korudular.

Ancak Ahıska Türklerinin Sovyetler Birliği dönemindeki dramı daha sona ermemiştir. Sürgündeki Ahıskalıların hayali, vatanlarına dönmek, demiştik biraz yukarıda. Bilhassa Özbekistan'da ve özellikle de Fergana vadisini cennete çeviren Ahıskalılar, vatana dönüş çabalarını hiçbir zaman bırakmazlar. Ama, Moskova yönetiminin bu izni vermek gibi bir düşüncesi yoktur. Aksine, yeni bir sürgün plânı vardır. Türkiye gibi "düşman" bir ülkenin sınırına Türklerin yerleştirmesi fikrine sıcak bakılmıyordu.

Özbekistan'da 1989'da pamuk üretiminde ortaya çıkan yolsuzluklar, Moskova yönetiminin bir taşla birkaç kuş vurma senaryosunun uygulanmasına zemin hazırlar. Özbekistandaki muhalif sesleri de susturmak isteyen Moskova, Taşkent yönetimiyle birlikte KGB'yi devreye sokar. Yolsuzlukları soruşturmak üzere Moskova'dan gelen Ermeni asıllı savcı Gıdilyan İvanov, binlerce Özbek Türkünü tutuklayıp ceza evlerine gönderir.

Bu gelişmeler Özbekistan'daki toplum içinde azınlıklara karşı, özellikle Ruslara ve Ermenilere karşı ayaklanmaya başladı. Ama senaryoyu uygulamaya koyan KGB, başkaldırının yönünü değiştirir. Özbeklerin hedefi artık Ahıska Türkleri olmuştur. Ahıska Türkleri ile Özbek Türkleri arasındaki 45 senelik dostluk ve kardeşlik gitmiş, yerini kin ve nefret almıştır.

Olaylar, Haziran 1989'da Ahıska Türklerinin yoğun olarak yaşadığı Fergana'da patlak verir. Ahıskalıların evlerine, Nazi Almanyasında Yahudilere yapıldığı gibi kırmızı işaretler konur, 14-20 yaş arasındaki gençlerin ellerine alkol ve bol miktarda uyuşturucu verilir. Yapılacak iş ise basittir; kırmızı işaretli evler yakılacak, karşılıklı verenler öldürülecek...

Binden fazla evin yakılması, 300'den fazla günah-

sız insanın ölümü, kadın-erkek, genç-yaşlı binlerce kişinin işkence görmesiyle sonuçlanan olayların ardından Ahıska Türklerine yine sürgün yolu görüldü. Fergana bölgesinden yaklaşık 20 bin, Özbekistan'dan ise 100 bine yakın Ahıska Türkü, burayı terk etti.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Bakanlar Kurulu kararıyla da, yaklaşık 14 bin Ahıska Türkü, 26 Ağustos 1989'da askerî uçaklarla alınarak, Rusya'nın Kursk, Belgorod, Tula, Kalinensk, Smolensk, Orlovsk ve Voronejsk vilâyetlerine, 70-80 Rus ailesi içine üç beş aile olmak üzere yerleştirildi.

Bu yerleştirmeden memnun olmayan Ahıska Türklerinin çoğu, zorunlu iskân olmasına rağmen, yerleşim bölgelerini terk ederek, Rusya'nın güneyine indi ve burada Krasnodar vilâyetine yerleşti. Ama bu, yeni sıkıntıların başlangıcı oldu.

Ahıska Türkleri, Krasnodar vilâyetine Sovyetler Birliği dağılmadan gelmiş olmalarına rağmen yerel makamlar, kendilerine Rusya vatandaşlığı vermedi. Rusya'da yaşayan Sovyetler Birliği vatandaşlarına Rusya Federasyonu vatandaşlığı verilmesine ilişkin 1991 yılında bir yasa çıkartılmasına rağmen, Krasnodar'da yaşayan Ahıska Türkleri bu haktan mahrumlar. Çoğunun nüfus kaydı yok. Resmî olarak Rus vatandaşı olmadıklarından toprak, kira sözleşmeleri yerel yönetimler tarafından iptal ediliyor, göçmen oldukları iddiasıyla eğitimleri engelleniyor, sağlık yardımlarından faydalanamıyorlar.

Gerek Rusya'nın diğer vilâyetlerinde, gerekse Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından kurulan diğer yeni cumhuriyetlerde yaşayan ve vatanlarına dönme mücadelesini sürdüren Ahıska Türkleri, Krasnodar'dakilere göre çok şanslı. En azından resmî kimlikleri, evleri, mal-mülkleri, sosyal imkânları var.

Krasnodar vilâyetindeki Ahıska Türkleri ikamet (oturma) hakkına sahip değil, konutları yasadışı kabul ediliyor, yasal çalışma izinleri yok, evlilikleri tanınmıyor. Güvenlik güçleri tarafından insanlık dışı muamelelere maruz kalıyorlar, hakaret görüyorlar.

Sözün kısası; Ahıska Türkü'nün sürgün hayatı hâlâ devam ediyor ve daha ne kadar süreceği de belirsiz.

Ahıska Türklerinin Çarlık Rusya'sı ve Sovyetler Birliği döneminde yaşadıklarını kaleme aldığım bu yazı, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinde Ahıska Türklerinin durumu ve geleceğinin inceleneceği bölümle sona erecek. ■

